

VZDĚLÁVATELSKÉ LISTY

04 | PROSINEC 2025

**SOKOLOVÉ PROTI
KOMUNISTICKÉ TOTALITĚ**

Prezident Klement Gottwald s manželkou Martou a starosta ČOS Josef Truhlář na XI. všesokolském sletu

VYPRAVĚNÍ /3-5

vzdělavatele Milana Pavlů

ZPÁTKY NI KROK! /6-7

bílá místa v historii

MARIE PROVAZNÍKOVÁ /8-9

komiks

ZRADA ZE VNITŘ /10-15

cesta k akčním výborům

Vážené sestry a bratři,

Uplynuly pouhé tři roky od konce druhé světové války a pádu nacistického totalitního režimu a fotografie sokolů a sokolek se opět staly běžnou součástí vyšetřovacích spisů. Příchod komunistické totality znamenal po několika letech znovu boj sokolské organizace o přežití. Po komunistickém převratu se v červenci 1948 ještě uskutečnil XI. všesokolský slet, který se stal největší demonstrací odporu demokraticky smýšlející části obyvatelstva proti nastupující totalitě. Následující roky ale měly být pro řadu sokolů a sokolek opět obdobím perzekuce a věznění.

Jak už jsme na tomto místě zmínili, pro rok 2025 získala Česká obec sokolská dotaci Úřadu vlády České republiky na projekt *Sokolové proti totalitě* v rámci dotačního programu *Podpora paměťových agend pro rok 2025*. Účelem dotačního programu je podpora aktivit k připomínání období totalitních režimů a jejich důsledků. V tomto čísle *Vzdělavatelských listů* proto navážeme na minulé, věnované odbojové činnosti sokolů a sokolek v letech druhé světové války na domácí i zahraniční frontě, a připomeneme si události bezprostředně spojené se zánikem Československé obce sokolské po únoru 1948.

Hlavní materiál připravila členka Historické komise *Vzdělavatelského odboru ČOS* Teresa Urbář, která ve svém článku *Zrada přišla zevnitř, aneb cesta ke vzniku nejen jihlavských akčních výborů* podrobně popisuje okolnosti, které po únorovém převratu provázely zánik sokolské organizace.

Předsedkyně téže komise, Kateřina Pohlová, která v rámci projektu *Sokolové proti totalitě* odpovídá za část věnovanou získávání výpovědí pamětníků, připomíná ve svém článku životní osudy dlouholetého vzdělavatele župy Ještědské, skauta a kronikáře Milana Pavlů.

Prostřednictvím komiksu Zdeňka Ležáka a Libora Drobného si tentokrát připomeneme životní osudy náčelnice Marie Provazníkové, zcela mimořádné ženy, s jejímž jménem je spojena nejen emancipace žen v Sokole, ale i zlatá éra 30. let, stejně jako vzepjetí Sokola po únoru 1948, boj o zachování jeho identity a následně uchovávaní sokolských tradic a ideálů v exilu. Právě ona se stala jedním ze symbolů pevnosti sokolských ideálů tváří v tvář totalitním ideologiím.

Poučné čtení vám přeje
Michal Burian, vzdělavatel ČOS

Vedeme energii těm, kteří ji násobí

Časopis SOKOL – Vzdělavatelské listy – samostatná speciální příloha časopisu SOKOL, vydává Česká obec sokolská
| Adresa redakce: ČOS, tiskové oddělení, Újezd 450/40, 118 01 Praha 1, tel. 257 007 269, e-mail: mburian@sokol.eu
| Redakce: Jana Horká, Michal Burian | Tisk: Tiskárna V&H Print Hlávko s.r.o. | Informace o časopisu podává a objednávky vyřizuje redakce. Nevýžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Za věcný obsah článků odpovídají autoři. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky upravovat, krátit nebo komentovat | MK ČR 17339, ISSN 0489-6718

JAK SE CVIČILO A CVIČÍ V SOKOLE HOŘENÍ PASEKY VE VYPRÁVĚNÍ VZDĚLAVATELE MILANA PAVLŮ

Dlouholetý vzdělavatel župy Ještědské, skaut, kronikář, bratr z kopců pod Ještědem Milan Pavlů se narodil 14. října 1939 ve Světlé pod Ještědem. Ačkoli měli polnosti a les, i tak si jeho rodiče našli čas chodit do Sokola, do tělocvičny v Hořeních Pasekách. Na vlastní sokolovnu se tehdy nesehnaly peníze, ale starosta tamního Sokola br. Jína měl sál v hospodě, ve kterém se cvičilo až do roku 2015. „Před deseti lety jsme tam přestali chodit, poněvadž to koupil jeden Pražák, který prostě neměl zájem, aby nás nechal cvičit. Jednak tam nebyl pořádek, na který jsme byli zvyklí, aby se sál vždycky vytřel, aby děti byly v pořádku, a tak jsme získali sál v Rozstání.“ Kromě rodičů mu hodně ze sokolství předal jeho strýc Jaroslav Pavlů, jenž mu od malička kupoval knížky. Jak dnes Milan vzpomíná: „Ten mně ukázal tu cestu dopředu a právě k tomu Sokolu.“

■ **Kateřina Pohlová**, předsedkyně Historické komise Vzdělavatelského odboru ČOS

Během války měla rodina od okupantů celkem klid, neboť starostkou obce byla Němka, která nepodporovala vzájemné donášení a udávání.

I Milanovým rodičům radila, na koho si dát pozor, a upozorňovala je na obezřetnost při poslušání vysílání z Londýna. Ačkoli se jednalo

o oblast s převážně německým obyvatelstvem, Světlá pod Ještědem byla česká. V části obce Hodky, kde br. Pavlů ve svém rodném domě dodnes bydlí, žilo několik rodin stejného jména. Dle jeho vyprávění rodina

Rodina Pavlů v roce 1946. Milan je druhý zleva.

Pavlů přišla během třicetileté války z Hodonína a postupně se rozrostla po okolí.

Horší to bylo po válce. Je to sice doba, ze které má Milan první krásné vzpomínky na Sokol, ale rodiče měli co dělat, aby ho společně s dvěma bratry uživili. Nechtěli vstoupit do jednotného zemědělského družstva a museli odvádět dávky. „Jo, to byly velké dávky! Co jsme vypěstovali,

tak vlastně dvě třetiny se odevzdalo. Maminka měla šedesát slepic, čtyřicet bylo přihlášených, aby nás uživila, tak ty byly navíc, a všechny vejce od těch čtyřiceti musela odevzdávat. Brambory, to akorát převzali pytle, my jsme dostali pár korun a lidi museli zaplatit celou částku.“ Kvůli špatnému kádrovému posudku měl Milan problémy i s přijetím na školu a později také s výběrem zaměstná-

ní. Nakonec se díky dobrým známám dostal na střední průmyslovou školu v Liberci. Po škole nastoupil do Automobilového opravárenského závodu v Českém Dubu. „Nechtěli mě přijmout, protože mi z obce napsali takový posudek, že mě nemohli vzít. Měli na nás vztek, že jsme jednak sokolové, a také že rodiče odmítli vstup do JZD. Nastoupit jsem mohl až na přímý zásah ředitele Autoparku, který donutil kádrovacího pracovníka přepsat posudek před mýma očima.“

V roce 1968 přinesl do podniku petici 2000 slov. „No já jsem 2000 slov vzal na sál a dělníci přišli a vedení přišlo, udělali jsme takovou schůzi a všichni to podepsali. Získali jsme pod petici podpisy skoro celé fabriky. Nakonec to ale odnesli všichni, včetně mě. Po roce 1968 jsem nesměl dostat odměnu, ani přidáno, neexistovalo. V práci s námi dělali pohovory, a dokonce nás dvakrát odvezli do Prahy na Ministerstvo národní obrany. Poprvé abychom odsouhlasili, že vstup Rusáků byl nutný. Podruhé se ptali na vnitřní poměry a hlavně na to, jak jsme získali podpisy od lidí. Nezdálo se jim, že jsme to vyhlásili a hned byla fronta na podpis.“ Ve stejném roce se mu podařila ještě jedna věc – v Českém Dubu pomohl kamarádovi obnovit Skaut. Ačkoli tato organizace později zase oficiálně zanikla, pořádal tábory a pracoval s dětmi i nadále.

Po okupaci byl Milan několikrát v Praze na výslechu, další „obtěžování“ zažil v roce 1977, když manžel jeho kolegyně zůstal při dovolené v Rakousku. Kontrarozvědka na něj tlačila, vyhrožovala mu. „A pak přišel potřetí a já byl ve fotokomoře. A teď on na mě prostě, že jak jsem si dovolil říct Slávince, že se zajímají o jejího manžela. Já jsem tenkrát – já byl prudeš dost – já se tak rozčílil, že jsem říkal: ‚Ne, já už s vámi nechci nic mít, já to nemám zapotřebí.‘ Šel jsem na osobní oddělení rozvázat pracovní poměr. A vyšlo mi to i s dovolenou povinně vybranou do konce roku, no a v sedmdesátém osmém

Milan Pavlů jako voják základní vojenské služby v roce 1962

jsem šel do uranových dolů. Jsem říkal: „S těmahle hajzlama já tady nebudu.“ A tam jsem měl pokoj, tam byli lidi stejného smýšlení. No a pak jsme se dostali dolů a fíral jsem a tam byli nejlepší lidi. Dodneška se scházíme.“ Podle životopisu na Paměti národa, která s Milanem Pavlů dělala také rozhovor, je v seznamech opravdu veden jako spolupracovník, který nikdy nic neřekl, naopak je sám od jiných udán za slova, že by bylo lepší, kdyby Československo okupovali místo Rusů Němci. Na dole Hamr se Milan Pavlů dočkal sametové revoluce a později i odchodu do penze.

A jak to bylo se Sokolem za totalitního režimu? Podle bratrova vyprávění se neustále říkalo, že se jde cvičit do Sokola. Dokonce prý po celou dobu vynášeli prapory jednoty. A jak sám říká, nikdo jim nikdy žádné problémy nedělal. V kroji ale nechodili. Milan Pavlů byl cvičitelem v Českém Dubu, kde s manželkou v jednu dobu bydlel, než se zase přestěhoval s rodinou zpět do rodného domu. Po celý čas ale docházel vypomáhat i do Sokola Hoření Paseky. Se střední školou cvičil na první spartakiádě. Pak už nikdy nevystupoval, po obnovení sletů pomáhal výpravě hlavně jako vedoucí a organizátor. Vzdělavatelem se stal vývojem situace, protože vždy hodně fotil a vyráběl z toho alba. Stejně tak už několik desetiletí píše kroniku sokolské jednoty. Do župy ho povolala Jarina Žitná, která k nim do Sokola často jezdila.

Dnes bydlí Milan Pavlů stále ve své rodné vesnici a sepisuje publikaci o jednotě. Své knihy už vydal dvě – 100 let lyžařského odboru v Sokole Hoření Paseky a Ochotnické divadlo v Podještědí. Divadlo je další zájmová činnost, které se celý život věnoval. Mnoho let je už předsedou Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé. To s místními založil v roce 1969 z frustrace z obsazení, byla to forma „klidného“ protestu. Také se je dvakrát snažili zakázat. Když jsem byla u něj na návštěvě, zrovna rozesílal členům 90. číslo časopisu. Na všech se podílel a při čet-

nosti dvou čísel za rok je to opravdu obdivuhodná systematická práce. A jak odpovídá na otázku, co mu Sokol dal a vzal? „Nic mi nevzal, nevzal mi nic a dal mi skutečně ten základ. Pustil mě do toho víru, trochu i do politiky. Protože tím, že nás zakázali, tím prostě pro nás to byl vědomý odpor k tomu režimu. A myslím si, že to bylo vesměs v každém člověku, který byl v Sokole. Nebylo to normální, nebyla

svoboda. Vždyť nám odpírali všechno, co bylo. Sokol mně dal všechno. Rád jsem všechno absolvoval, co jsme mohli udělat, tak to jsme dělali. Těch kulturních věcí, co jsme udělali... šibřinek, zábav... Dneska nemáme žádnou. Bohužel. Není kde.“ A co by vzkázal další generaci? „Aby se více zajímali o tu minulost, a pokud by zapomněli na minulost, že se jim to v budoucnu brzy ukáže.“

Milan Pavlů při rozhovoru s autorkou článku

VŽDY KUPŘEDU A ZPÁTKY NI KROK! BÍLÁ MÍSTA V SOKOLSKÉ HISTORII

Připomínáme-li si dnes historii sokolského hnutí, narážíme pravidelně na dvě bílá místa, jejichž detailní zpracování historiky nás teprve čeká. Obě tyto nezpracované etapy spolu poměrně úzce souvisejí. Jedná se o období po konci druhé světové války a zejména po únoru 1948, a o roky bezprostředně následující po obnově činnosti Československé obce sokolské v roce 1990. V poválečném období čelilo sokolské hnutí nastupující komunistické totalitě, tento souboj prohrálo a na dlouhá léta v Československu zaniklo. Porodní bolesti po roce 1990 provázely mj. spory související s vyrovnáním se s totalitní minulostí a s dřívějším členstvím některých představitelů obnovující se ČOS v Komunistické straně Československa, případně ve Státní bezpečnosti StB. Zpracování této části sokolské historie tak bude jednou z priorit Vzdělavatelského odboru ČOS v následujících letech.

■ **Michal Burian**, vzdělavatel ČOS

Ve sbírce, kterou spravuje Oddělení Vzdělavatelského odboru ČOS, se dochovala mj. i řada dokumentů, které nám mohou pomoci při rozkrývání příběhů, na něž by řada jejich aktérů pravděpodobně ráda zapomněla. V 90. letech minulého století posílaly jednotlivé sokolské župy i jednoty vzpomínky přímých účastníků i kopie archivních dokumentů vztahujících

se k období kolem února 1948. Pro komunistickou stranu představoval Sokol jednoznačnou hrozbu, kterou se komunisté rozhodli eliminovat snahou o sjednocení veškeré tělovýchovy a sportu. To mělo v jejich pojetí především oslabit organizační strukturu Sokola. Projekt sjednocení ale v první fázi selhal a v lednu 1946 byla obnovena činnost samostatné ČOS. Pro komunisty to byl signál k zintenzivnění snah o proniknutí do nitra sokolské organizace s cílem jejího ovládnutí zevnitř. V prosinci 1946 doporučilo předsednictvo KSČ všem svým členům, aby vstoupili do sokolských jednot. Měli se tak stát sice samozvanou, avšak všemocnou přísloušecnou pátou kolonou. Sokol byl přesto stále chápán jako organizace tvořící pevnou oporu demokracie a jako protiváha silící komunistické moci.

Podle některých dochovaných odhadů tvořilo v únoru 1948 členskou základnu ČOS až 15% komunistů a 10% sociálních demokratů. Po sloučení obou stran v červnu 1948 to pak bylo plných 25%. Přes odpor demokraticky zvoleného vedení byl již 27. února 1948 ustaven Akční výbor ČOS, v jehož čele stali sokolové, kteří byli exponenty KSČ. O dva dny později vydal výbor pokyny pro tvoření a práci akčních výborů sokolských jednot a žup. Již

v úvodu bylo zdůrazněno, že výbory se nevolí, ale ustavují na podnět činovníka, jehož poměr k lidově-demokratickému zřízení je nesporný a všeobecně známý. Výbory měly především „*iniciativně zasahovat proti všem rušivým zjevům, zpátečnictví a projevům sokolské nekázně.*“ Ze života sokolských jednot a žup měly tzv. vyakčnit, tedy odstranit „*všechny živly reakčního smýšlení, které se stavěly proti duchu nové, lidově-demokratické republiky.*“ Akční výbory rozpoutaly čistku, které padla za oběť řada čelných představitelů Sokola i běžných demokraticky smýšlejících členů.

Poslední brzdou k definitivní eliminaci funkcionářů Sokola byly probíhající přípravy XI. všesokolského sletu, kterými chtěla komunistická strana dodat své vládě punc demokratičnosti. Ten se stal, i přes obrovské nasazení bezpečnostního aparátu, největší celonárodní demonstrací proti nastupujícímu komunistickému režimu. Dokládají to i dochovaná hlášení o jeho průběhu adresovaná přímo generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ Rudolfu Slánskému. Detailně popisují průběh veškerých protikomunistických aktivit v průběhu sletových dnů i sletových průvodů, a představují i velmi zajímavý sociologický vzorek sokolů a sokolek zatčených během sletu.

Nově jmenovaný vzdělavatel ČOS, soudruh bratr Julius Dolanský

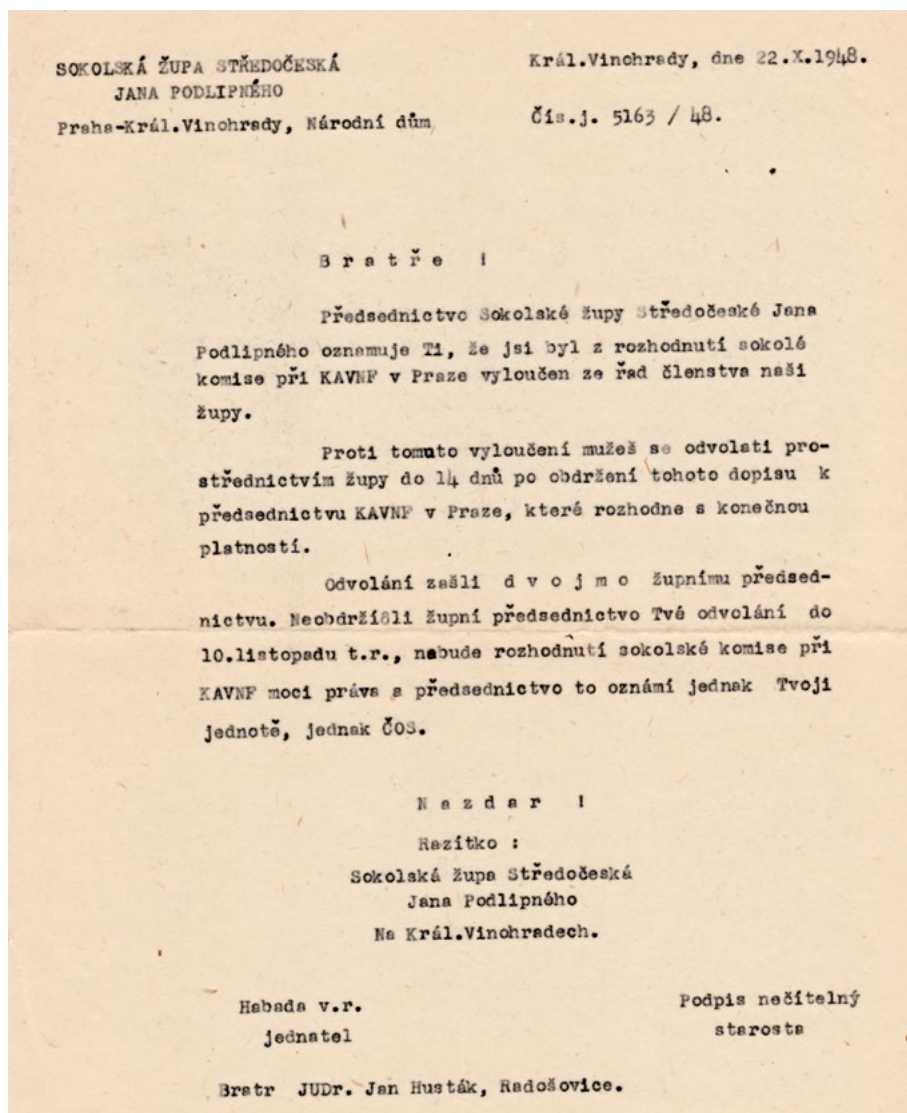
Bezprostředně po skončení XI. všesokolského sletu většina volených členů předsednictva ČOS rezignovala. Totéž platilo i pro celou řadu dalších funkcionářů Sokola na úrovni ústředí, žup i jednot. Například v předsednictvu vzdělavatelského odboru tak učinil vzdělavatel Antonín Krejčí, náměstci vzdělavatele Rudolf Bárta a Františka Lasovská a členové předsednictva Ján Černý, Alois Dražil, Alois Fikar a Věnceslav Havlíček.

Ačkoli název Sokol existoval i nadále, tradiční sokolská organizace tímto de facto zanikla. Jasně vyjádřený postoj většiny členů Sokola vůči novému režimu utvrdil vedení KSČ v přesvědčení, že Sokol je potřeba zbavit všech, kteří neprokážou poslušnost „lidově-demokratickému zřízení“. Sokol měl být proto plně podřízen komunistickému vedení. V rámci očisty z něj bylo vyloučeno více než 11 000 lidí, přes 1500 činníků bylo zbaveno funkcí a počet členů se výrazně snížil. V srpnu 1948 předložil akční výbor návrh na zakládání sokolských jednot na závodech a pracovištích, v němž se říkalo: „*Má-li Sokol plnit své pokrokové poslání, musí se opírat o pracující, a proto musí být tvořeny především silné sokolské jednoty na závodech a pracovištích.*“ Nově jmenovaný vzdělavatel ČOS a člen KSČ Julius Dolanský vydal ke svému nástupu prohlášení zakončené slovy jako z Černých baronů: „*...půjdeme všichni společně v duchu Tyršově cestou lidové demokracie – vždy kupředu a zpátky ni krok!*“

Spory o interpretaci událostí roku 1948 a roli jednotlivých sokolů vypukly ihned po obnovení ČOS v roce 1990. Od té doby uplynulo dalších 35 let, kdy toto téma postupně upadalo v zapomnění. V rámci projektu *Sokolové proti totalitě* bychom v budoucnu rádi připomínali nejen hrdiny z řad protikomunistického odboje, ale i ty, kteří, byť v sokolském kroji, nejprve umožnili uchvácení Sokola komunistickou mocí, a o několik let později i jeho zánik.

Sokolský průvod Prahou v červenci 1948 byl na dlouho poslední

Takto byli ze Sokola vylučováni i věznění hrdinové protinacistického odboje, jako byl člen Předsednictva ČOS Jan Husták

24. ŘÍJNA 1890 SE V KARLÍNĚ NARODILA MARIE KALOUSHOVÁ. OTEC BYL INŽENÝR, SESTRA JARMILA SE POZDĚJI STALA MASARYKOVOU SEKRETÁŘKOU.

TATÍNKU, CHCI CVIČIT V SOKOLE JAKO VELKÁ DĚVČATA!

TO CHVÁLÍM, MARUŠKO. JE TI SEDM LET, PŘIHLÁŠÍME TĚ.

„DĚVČE NEŠASTNÉ, NEJPRVE BYS MĚLA DOKONČIT ŠKOLU. NA CHLAPCE MÁŠ JEŠTĚ DOST ČASU.“

MANŽELSTVÍ S FRANTIŠKEM PROVAZNÍKEM NEBYLO ŠTÁSTNÉ A BRZY SE ROZPADLO.

UČIVO TŘÍ LET ZVLÁDNU ZA ROK. K ŽIVOTU POTŘEBUJI POHYB A LIDI! TAKHLE BYCH UMŘELA.

MARIE SE VRÁTILA NA MINERVO, V ROCE 1914 ODMATUROVALA A VSTOUPILA NA ÚSTAV PRO VZDĚLÁNÍ UČITELŮ TĚLOCVIKU.

V ČERVNU 1918 BYLA ZVOLENA ČLENKOU PŘIPRAVOVANÉHO PŘEDSEDNICTVA ŽEN ČOS. POMÁHALA ORGANIZOVAT VII. VŠESOKOLSKÝ SLET V ROCE 1918.

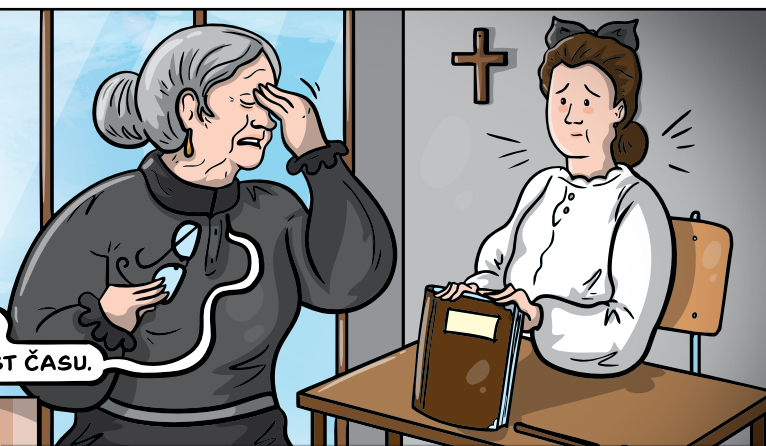
UKÁŽEME, ŽE ČESKOSLOVENSKÝ NÁROD JE SILNÝ A S NÍM I MLADÁ REPUBLIKA.

SEDMÝ SLET VŠESOKOLSKÝ V PRAZE

SOKOLOVÉ PROTI TOTALITĚ

MARIE PROVAZNÍKOVÁ,
NÁČELNICE V DRAMATICKÉ DOBĚ

NA DÍVČÍM GYMNÁZIU MINERVA STUDOVALA S OLGOU MASARYKOVOU. V SEXTĚ JÍ VSTOUPILA DO ŽIVOTA LÁSKA, VDALA SE A PORODILA DČERU ALENKU.

V ROCE 1916 SE VE 26 LETECH STÁVÁ PROFESORKOU TĚLOCVIKU NA DVOU ŠKOLÁCH VČETNĚ MINERVY A SOUČASNĚ NÁČELNICÍ SOKOLA V KARLÍNĚ.

PANÍ PROFESORKA JE SKVĚLÁ! TAKÉ BYCH JEDNOU CHTĚLA UČIT TĚLOCVIK!

V ROCE 1921 MARIE STUDOVALA V DÁNSKU NOVÉ SMĚRY TĚLOCVIKU. O DESET LET POZDĚJI NASTOUPILA PO MILADĚ MALÉ JAKO NÁČELNICE CELÉ ČOS.

TEĎ TEPRVE ŽENY DOSTANOU V SOKOLE OPAVDU ROVNÉ POSTAVENÍ!

NA IX. SLETU V ROCE 1932 BYLA MARIE PROVAZNÍKOVÁ POPRVÉ V ROLI NÁČELNICE. CVIČENÍ ŽEN VYVOLALO V PUBLIKU NADŠENÍ. MASARYK MARIÍ POCHVÁLIL NA ČESTNÉM OBĚDĚ.

SCÉNÁŘ: ZDENĚK LEŽÁK
ILUSTRACE: LIBOR DROBNÝ

SESTRO NÁČELNICE, BYLO TO NÁDHERNÉ!
ŽENY OPĚT UKÁZALY SÍLU NAŠEHO NÁRODA.

VAŠE CHVÁLA JE NEJVĚTŠÍ ODMĚNA
ZA VŠECHNU TU PRÁCI, BRATŘE PREZIDENTE!

V DEN NĚMECKÉ OKUPACE SPÁLILA PROVAZNÍKOVÁ
S NÁČELNÍKEM PECHLÁTEM DŮVĚRNÉ DOKUMENTY
SOKOLA. POTÉ SE UCHÝLILA DO ÚSTRANÍ NA VYSOČINU.

NA JEDNÁNÍ SOKOLA UŽ NECHOĎ,
MARIE. MUSÍŠ PŘEŽÍT PRO BUDOUCNOST.

ROZUMÍM, BUDU ČEKAT NA
SPRÁVNÝ OKAMŽIK. DEJ NA SEBE
POZOR, NÁČELNÍKU.

AUGUSTIN PECHLÁT BYL POPRAVEN
V ZÁŘÍ 1941.

BRZY PO VÁLCE PŘIŠEL V ÚNORU 1948 KOMUNISTICKÝ PŘEVRAŤÁKŮV AKČNÍ VÝBOR
CHTĚL PROVAZNÍKOVOU ODSTRANIT, ALE ŽUPNÍ NÁČELNICE JIM POHROŽILY BOJKOTEM.

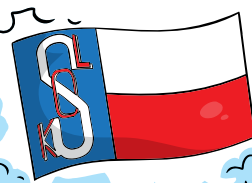
BEZ MARIE NENASTOUPÍ
NA SLET ANI JEDNA ŽENA!

SLET V ROCE 1948 PROMÁČEL CVIČENKY DEŠTĚM,
ALE MĚL SKVĚLOU ATMOSFÉRU A ÚSPĚCH.
O PÁR DNÍ POZDĚJI UŽ MARIE VEDLA ČESKÉ GYMNASTKY
K OLYMPIJSKÉMU ZLATU V LONDÝNĚ.

POVEDLO SE.
POSLEDNÍ SLET
BYL KRÁSNÝ.

PO OLYMPIÁDĚ ZŮSTALA MARIE V EMIGRACI. Z NEW
YORKU VEDLA ÚSTŘEDÍ ČS. SOKOLSTVA V ZAHRANIČÍ. PO SAMETOVÉ
REVOLUCI POSLALA SOKOLŮM DO REPUBLIKY VZKAZ.

NAZDAR SOKOLU
TYRŠOVU A MASARYKOVU!
VAŠE MARIE PROVAZNÍKOVÁ.

MARIE PROVAZNÍKOVÁ ZEMŘELA 11. 1. 1991 VE VĚKU 100 LET.

ZRADA PŘIŠLA ZE VNITŘ

ANEB CESTA KE VZNIKU NEJEN JIHLAVSKÝCH AKČNÍCH VÝBORŮ

Nacisté během válečných let 1939 až 1945 způsobili členům sokolské župy plukovníka Švece značné ztráty. Zatýkáni byla zaměřena na členy jednotlivých jednot, což se projevilo také v Jihlavě a v okolních obcích, v nichž sokolské jednoty fungovaly. Zacíleno bylo na sokolské představitele, protože právě oni nejčastěji poslechli svou vnitřní vlasteneckou povinnost. V této souvislosti by se hodilo zmínit, že sokolský odboj byl napojen na armádní struktury a ty hrály v době válečné i poválečné důležitou roli. Někteří jihlavští obyvatelé se stačili zapojit do odbojových činností, jiní byli po vzniku Protektorátu Čechy a Morava zadrženi tzv. preventivně, aby se nemohli zapojit do odboje. A jelikož byl tento prostor spojen s vysokým počtem německého obyvatelstva, které mělo k dispozici přesné seznamy aktivních protinacisticky smýšlejících obyvatel, byly zásahy proti odboji o to účinnější. V seznamech souvisejících s Tělocvičnou jednotou Sokol Jihlava je uvedeno, že byli popraveni dva bratři, šest osob zemřelo v koncentračních táborech a jeden padl v bojích na východní frontě. Celkem bylo uvězněno 45 bratrů, čtyři sestry a jedna dorostenka. Personální ztráty se dotkly jak zástupců armádního prostředí, tak i řady pedagogických pracovníků, zaměstnanců pošty, četnictva a politických reprezentantů. Tyto ztráty se později projeví v období Třetí republiky.

■ **Teresa Urbář**, členka Historické komise Vzdělavatelského odboru ČOS

Obdobná situace v personálních ztrátách panovala v sokolských jednotách nacházejících se kolem města Jihlavy. Z těch nejbližších tělocvičných jednot, které fungují dodnes, zmiňme jednoty v Batelově, Brtnici, Kněžicích, Komárovicích, Puklicích, dále v městyse Luka nad Jihlavou, v městyse Kamenice, v Bedřichově a nedalekém městě Třešť. Tato místa se nachází v částech Vysočiny, které byly po staletí obydleny především českým obyvatelstvem, oproti tzv. jihlavskému jazykovému ostrovu. Což byl na česko-moravském pomezí souvislý pás osídlený převážně německým obyvatelstvem, který se rozprostíral kolem města Jihlavy a jež byl po několik století národnostně ovlivněn. Mezi tyto obce patřil Rantířov, kde národnostní rozepře panovaly a zřetelné byly hlavně po roce 1938. Sokolové byli činní i v rámci jednoty v Heleníně – Malém Beranově. Sokolská jednota v Jihlavě byla kvůli německému osídlení v rámci Protektorátu Čechy a Morava i přes úzké vazby na české obce, ale i na ústředí, exil a s ním i paravýsadky z Anglie, osamocena. Až ke konci války ovlivňovaly region výsadky ze SSSR. S nimi do regionu pronikal vliv komunistů.

Sokolové nebyli typickými voliči komunistické strany a ani k ní neinklinovali. Tím bylo jejich postavení během Třetí republiky, kdy tato strana získávala nadále převahu, předem dáno. Navíc lidé, kteří přežili nacistické koncentrační tábory, velmi citlivě vnímali nové projevy totality. Když začaly politické procesy, svévolné i řízené osídlování opuštěných obydlení po německém obyvatelstvu, kolektivizace, cílené zatýkání a vyšetřování Státní bezpečností, mnozí z nich rozpoznali podobné mechanismy, jakými jsou ideologická manipulace, strach, omezování osobní svobody, vliv propagandy, cenzura či ztráta důstojnosti. Představitelé jiných politických stran, než té komunistické, a s ním i sokolové jako jejich zástupci a voliči, se pak stávali obětmi nového totalitního režimu. Nicméně v ojedinělých případech se bývalí vězni koncentračních táborů po roce 1948 stali komunisty a podíleli se na nastolení nové moci. Tato proměna bude níže vysvětlena na příkladu významného Sokola Františka Bláhy, lékaře, jenž působil jako primář gynekologického oddělení v nemocnici v Jihlavě letech 1925–1938. A což je pro tento článek zásadní, Bláha zastal v ustavování

akčních výborů nejen v Jihlavě, ale v celém Československu klíčovou roli.

PROČ VĚZNĚNÉ ZA NACISMU OVLIVNIL KOMUNISMUS? A KDO TO BYL FRANTIŠEK BLÁHA?

Tento článek si neklade za cíl omlouvat podíl Františka Bláhy na zániku Sokola po roce 1948. Každopádně autorka tohoto textu se domnívá, že by měl zaznít jeden z možných důvodů, který mohl způsobit obrat sociálního demokrata v „pomocníka komunistů“. Primář gynekologického oddělení nemocnice Jihlava František Bláha přežil věznění v nacistických věznicích a koncentračním táboře. Zatčen byl již 1. září 1939, po dvanácti dnech byl propuštěn a přesně o měsíc později, 12. října 1939, byl zadržen znovu. Podíl na jeho zadržení měl i jeho osobní řidič, Mergel, pozdější člen jihlavského gestapa. Pro Bláhu jezdil v letech 1930 až 1935 a měl tak velmi dobrý přehled o jeho činnosti. Bláha byl vězněn v Jihlavě, ve Znojmě, na brněnském Cejlu a Špilberku v Terezíně a na pražské Pankráci a Petschkově paláci. V dubnu roku 1941 byl deportován do koncentračního tábora Dachau. Jeho zadržení se dalo předpokládat, jelikož Bláha zastával pozici náčelníka Západomoravské župy

Řečník František Bláha během první republiky, archiv T. J. Sokol Jihlava

a starosty Sokola Jihlava. Rovněž byl členem Komise pro styk se župami, to znamenalo, že náčelník této komise měl vést legální činnost a komise tu ilegální, tzn. měli působit jako krajoví a oblastní zpravodajové. Informace získávali při osobních setkáních s osobami jednotlivých krajů a žup, a to na základě sokolské hierarchie, z jednot se informace dostávaly do okrsků a odtud k místonáčelníkům. Dále byl Bláha členem předsednictva České obce sokolské a jednatelem Svazu důstojní-

ků. Kromě toho patřil ke stoupencům Československé sociální demokracie. A v roce 1938 byl jmenován ministerstvem vnitra oblastním plebiscitním důvěrníkem, z jeho podnětu vznikl „*Národní výbor pro Jihlavsko a Štoko*“, který měl působit na občany, aby v případě plebiscitu hlasovali pro republiku. Bláha organizoval přechody českých vojáků do Polska a sbíral informace pro zahraniční tisk. Na začátku války, do svého zatčení spolu s Jaroslavem Krčálkem a deseti okrskovými náčelní-

ky, měl v regionu na starosti odbojovou organizaci v sokolské župě. V červenci 1939 se stal členem Obrany národa a byl jmenován vedoucím její zdravotní služby na Moravě.

V dubnu roku 1941 byl deportován přes Terezín do koncentračního tábora Dachau. Do července 1941 byl zařazen do tzv. trestné čety. V říjnu roku 1941 získal práci sazeče léčebných bylin a později pracoval v tamější laboratoři. V červnu 1942 byl poslán do nemocnice jako chirurg, ale jelikož nařizené operace odmítl vykonat, byl umístěn v oddělení pro pitvy, kde zůstal až do dubna 1945. V Dachau se Bláha setkal nejen s mnoha Jihlaváky a dalšími Čechoslováky, z nichž mnozí patřili mezi komunisty. O tom svědčí i Bláhova výpověď z roku 1970, kdy vypovídá o osudech bývalých vězňů. Z vězňů, kteří v koncentračním táboře Dachau byli kromě Františka Bláhy, lze zmínit jihlavského německého komunistu Antona Urbana, dále Johanna Dobrovolného nebo komunistu Josefa Macháčka. Johann/Jan Dobrovolný se stal v letech 1945 až 1946 a 1948 až 1949 předsedou Okresního národního výboru v Jihlavě. Do jaké míry se navzájem vězni ovlivňovali, je dnes pouze na základě psaných pramenů těžké zjistit. Dle útržkovitých zpráv se však tyto vězni znali a podporovali. V koncentračních táborech panovala vězeňská hierarchie a ta byla důležitá pro přežití v těchto nelidských podmínkách. V některých táborech měli vězni možnost vytvářet tzv. „*politické bloky*“ nebo „*národnostní skupiny*“. Komunisté často spolupracovali s dalšími odbojovými skupinami, zejména socialisty a demokraty. V některých táborech (mezi které patřil například Buchenwald, Sachsenhausen či Dachau, jednalo se zejména o tábory, jež původně nevznikly k likvidaci židovských obyvatel), do kterých byli zprvu vězni posíláni pro politické přesvědčení, vznikaly komunistické odbojové buňky, které bývaly pověřovány organizačními funkcemi v rámci bloků a rozhodovaly tak o rozdělování práce, dále získávaly rozhodovací pravomoce v zásobování nemocných, chránily slabší spoluvězně, či zajišťovaly tajnou komunikaci

s okolím. V některých táborech byli komunisté klíčoví pro zachování morální podpory a vzdělávání vězňů. Snažili se o politické diskuse. I přes nashromážděné informace je těžké zpětně zjistit, kdy Bláha začal sympatizovat s komunismem, či zda jednal z osobního přesvědčení, nebo jen prospěchářsky využil situace a komunistů k nastartování své poválečné kariéry, případně na něj byl vyvíjen tlak od jihlavských bezpečnostních složek. Zde ještě dodejme, že v Jihlavě k lidem z bezpečnosti patřili například nechvalně známí Milan Moučka a Antonín Prchal, kteří v té době zastávali vysoké funkce v Brně (nejen) a Praze.

POVÁLEČNÁ OBNOVA SOKOLA V LETECH 1945 AŽ 1948 SPOJENÁ S EVIDOVÁNÍM NEPOHODLNÝCH OSOB

Sokolové se aktivně zapojili do dění ve městě i blízkém okolí hned v květnových dnech roku 1945 a zasloužili se o denacifikaci a demilitarizaci regionu. Ne všude však změny proběhly bez ztrát na životech, zejména v nedaleké Třešti a Velkém Meziříčí, tedy českých oblastech Vysočiny, kde byly květnové dny velmi krvavé. Někteří členové se také zapojili do internace německého

obyvatelstva, která v česko-německém regionu s významnou židovskou komunitou vyústila v nucené vysídlení tamějších německých obyvatel. Na sokolském hřišti došlo v květnových dnech ke shromáždění německého obyvatelstva. Němci byli poté roztrženi a přesunuti na další místa do improvizovaně vzniklých sběrných, internačních a pracovních táborů. České obyvatelstvo a s ním i pronárodně smýšlející sokolové se květnu roku 1945 opět volně nadechli a postupně začali znovu obnovovat svou župu a jednotlivé jednoty. Ke svému účelu byla navracena i před válkou nově postavená budova Sokola. Dne 19. května se konala první společná schůze. Sokolové zvolili své zástupce do funkcí spojených se župou i jednotami. Starostou byl zvolen Rudolf Saturka, který byl za války vězněn, ale v roce 1944 propuštěn. Ze zprávy z prvních poválečných měsíců vyplývá, že se předsedou jihlavského Sokola stal bratr Josef Schüller, náčelníkem František Došek, náčelníci sestra Františka Bláhová a pokladníkem Pavel Vokáč. František Bláha žádnou funkci nezískal, protože se do Jihlavy vrátil až 26. května 1945. V Jihlavě se také 21. června v rámci oslav vítězství konal sokolský průvod.

Další členská schůze Sokola Jihlava byla svolána na 6. listopadu 1945. Ta zamíchala kartami a Okresnímu národnímu výboru byla po volbě nahlášena tato jména: starostou se stal František Bláha, náměstkem starosty Rudolf Saturka, II. náměstkem starosty Karel Cháb, jednatelem Jan Sobotka, pokladníkem Pavel Vokáč, náčelníkem František Došek, náčelníci Františka Bláhová a vzdělatelkou Františka Bílá. Jména částečně kopírovala kandidátní listinu z roku 1938. Všichni se touto volbou stali středem zájmu nově vzniklých institucí, zejména těch bezpečnostních, což je patrné na základě žádosti Ředitelství národní bezpečnosti, jež o čtrnáct dní později požadovalo nahlášení členů spolku a harmonogramu připravovaných schůzí. Z toho vyplývá, že Úřadovny státní bezpečnosti hrály v ustanovování Akčních výborů důležitou roli, jelikož zde vznikaly seznamy státně nespolehlivého obyvatelstva a všichni tito lidé se pak ocitli pod státním dohledem bezpečnostních orgánů a organizací KSČ. V tom byla role seznamů nepohodlných obyvatel před nacismem i komunismem totožná.

V roce 1945 tak byla činnost Sokola obnovena a probíhaly sokolské akce, a hlavně přípravy na slet. Ovšem při obnovování politického uspořádání, ale i při obnovování sokolských jednot, se začaly projevovat politické rozepře. Komunisté v Jihlavě začali postupně získávat převahu, zastávali velmi silné pozice a ačkoli jejich odbojové aktivity nebyly zprvu tak silné, jako ty sokolské, spojené především s jinými politickými stranami, postupně získávali náskok. Na základě smyšlených obvinění docházelo k zdiskreditování osob. Jako důvody byly uváděny: národnostní smýšlení, hříchy z dob protektorátu Čechy i Morava, či obohacování. To se však sokolů netýkalo a musely být nalezeny jiné důvody osobní konfrontace. Nicméně tímto způsobem došlo v Jihlavě k odstranění osobností, které by si bývaly zasloužily zůstat v popředí, zatímco důležité pozice získávali komunisté a s nimi i ti, kteří se komunisty stali až v květnu roku 1945. Těmito

Návrat Františka Bláhy z koncentračního tábora Dachau, archiv T. J. Sokol Jihlava

kroky se také vytrácela nejen politická, ale i sokolská pospolitost. A oproti očekávání na to měl velký vliv člověk, od kterého se to neočekávalo. Tím byl zmiňovaný František Bláha, kterého při jeho návratu z koncentračního tábora dne 26. května 1945 vítala celá delegace sokolů.

KARIÉRA DOKTORA FRANTIŠKA BLÁHY A VZRŮSTAJÍCÍ VLIV KOMUNISTŮ

František Bláha po návratu z koncentračního tábora svědčil proti nacistickým zločinům před Mezinárodním soudním tribunálem v Norimberku. Kariérně stoupal. Po osvobození zastával v letech 1945–1948 post šéfa ústředí Nemocenské pojišťovny soukromých zaměstnanců. V parlamentních volbách v roce 1946 se stal poslancem Ústavodárného Národního shromáždění za sociální demokraty zvolené za kraj Jihlava. Členem předsednictva zůstal do roku 1948. Přesídlil do Prahy. Po únorovém převratu a splynutí ČSSD a KSČ přešel v červnu do poslaneckého klubu komunistů. V Národním shromáždění setrval do konce funkčního období, tedy do voleb v roce 1954. V letech 1948–1952 působil jako ředitel Všeobecné nemocnice v Praze. Následně vyučoval na Lékařské fakultě hygienické Univerzity Karlovy, kde vedl katedru organizace zdravotnictví později přejmenovanou na katedru sociálního lékařství. Zaměřoval se na hygienu, válečné lékařství a gerontologii. V letech 1953–1955 zastával funkci děkana. Vstup do komunistické strany mu kariérně prospěl. Tímto přestupem však zároveň přestoupil na stranu protisokolskou.

Komunisté sokoly a jejich činnost neuznávali. Měli vlastní Dělnickou tělovýchovnou organizaci. Ta se s rozkolem v sociální demokracii v roce 1921 rozštěpila na dvě části. Zatímco původní Dělnická tělocvičná jednota zůstala svázána se Sociálně demokratickou stranou československou, komunistická levice založila Federaci dělnických tělocvičných jednot a později se přejmenovala na Fede-

František Bláha vítá prezidenta Edvarda Beneše v Jihlavě v roce 1946, archiv T. J. Sokol Jihlava

raci proletářské tělovýchovy a stala se sportovní organizací pod patronací KSČ. Její členové nemohli jihlavským sokolům zapomenout, že jim v dobách slávy nezapůjčili jihlavské sokolské hřiště ani tělocvičné náradí. Rivalita mezi spolky byla silná a byla patrná ve všech sférách vlivu. Komunistická převaha nabírala na síle i díky tomu, že výsledky práce uměli velmi dobře prezentovat pomocí médií. Těmito všemi kroky postupně získávali převahu, což ukázaly i květnové parlamentní volby z roku 1946. Komunisté v Jihlavě a jejím okolí získali více než čtyřicet procent. Pro sociální demokraty volby znamenaly začátek krize a představitelé strany následně začali úžeji spolupracovat s vítěznými komunisty.

Nejvýznamnější a nejvlivnější organizace postavená na tradičně vlasteneckých hodnotách a demokracii nemohla dále pokračovat. Sokolové veřejně vyjadřovali podporu demokracii a prezidentu Edvardu Benešovi a tím demonstrovali nesouhlas s nastupující komunistickou diktaturou. Přitom vrcholily přípravy na největ-

ší akci sokolů, XI. Všesokolský slet a v jeho pozadí se připravovalo ovládnutí tělovýchovné organizace. Archivní dokumenty uvádí, že „po osvobození v roce 1945 byly činěny pokusy k vytvoření jednotné organizace tělesné výchovy. Nicméně buržoasní živly v Sokole a sportovních svazech za pomoci zrádných představitelů buržoasních stran zabraňovaly sjednocení.“

JAK SE VÝZNAMNÝ SOKOL O LIKVIDACI SOKOLA ZASLOUŽIL, ANEŽ SOKOL PO „VÍTĚZNÉM ÚNORU“

V únoru roku 1948 vedení Československé obce sokolské odmítlo vytváření akčních výborů. Tento krok se však již stal příliš pozdě. Akční výbory, jejichž prostřednictvím měli být odstranění odpůrci komunistické strany a zároveň měla být převzata kontrola nad veřejným životem, již stály na pevných základech. Vznikl Ústřední akční výbor Národní fronty (ÚAV NF) a jeho vznik se dotkl nejen fungování Sokola, ale i soukromé sféry a státní správy. Akční výbory byly využity v jednotlivých podnicích, továrnách, institucích, školách, tiskových redak-

Bratr soudruh Bláha vedle sestry Provazníkové na tribuně při sletu 1948

cích a rozhlasu, i u lidí ve vedení obcí a měst, u kterých hrozilo, že by se svými vědomostmi, nebo svým charakterem postavili proti komunistům. Tyto výbory vylučovaly z členství a funkcí všechny, kdo nesouhlasili s KSČ, byli členy jiných stran (zejména národních socialistů, lidovců, sociálních demokratů), měli demokratické názory nebo vztahy s lidmi na Západě a za první republiky nebo během odboje byli aktivní v Sokole. Tímto postupem se výše zmíněná stěžejní místa dala lehce ovládnout a komunisté své odpůrce takzvaně „vyakčnili“ a do důležitých pozic „nacpali“ své lidi. Akční výbory plnily tři pilíře, jednak měly provést konečnou očistu sokolských řad od nepřátel lidově-demokratického režimu, na starosti měly i nábor nových členů a posledním úkolem bylo postupné sjednocování sportovních spolků.

Již 29. února František Bláha vyzval sokoly z celého Československa

k zakládání akčních výborů v župách a jednotách. Tento pokyn potvrdil i oběžník č. 7 ze dne 9. dubna 1948 s názvem: „Činnost akčních výborů NF“, vydaný generálním sekretariátem ústředního akčního výboru NF, podepsaný předsedou Antonínem Zápotockým a generálním sekretářem Alexejem Čepičkou. A na tomto dokumentu je podepsaný i František Bláha!

Vytvořením akčních výborů a sjednocením tělocvičných spolků získali komunisté snadnější kontrolu. Na jaře roku 1948 bylo vydáno prohlášení: „Rozhodnutím Ústředního akčního výboru národní fronty splynou veškeré tělovýchovné organizace, svazy, spolky, kluby a všechny jejich složky v jedinou celonárodní tělovýchovnou organizaci Sokol“. Slavnostní vyhlášení sjednocené československé tělovýchovy bylo provedeno 31. března 1948 ve Smetanově síni Obecního domu v Praze.

Sokolská komise Akčních výborů Národní fronty tak vznikla nejen v Jihlavě, ale i na dalších místech tehdejšího Československa. Pro mnohé jihlavské sokolské patrioty bylo rozčarováním, že se ke zničení Sokola propůjčil právě František Bláha, člověk, jehož s radostí vítali po jeho návratu z koncentračního tábora. Pamětník J. K., který s autorkou textu natočil svůj příběh v roce 2019, uvedl: „Nemohl jsem nikdy pochopit, že v únorových událostech roku 1948 František Bláha převzal funkci předsedy akčního výboru v ústředí ČOS a umožnil, aby se do jihlavského Sokola vetřeli noví členové. Po tolika letech záslužné práce pro Sokol se stal jeho hrobařem.“ J. K. v roce 2019 dále zmínil: „V jihlavském Sokole bylo vyakčneno 26 nejlepších činovníků jednoty, kteří nesouhlasili s komunistickým diktátem, což bylo na tak malou sokolskou jednotu hodně.“ Do sletu ještě nebyly komise pro sokolské

otázky ustanoveny v Československu při všech AV NF. To se však záhy mělo změnit. XI. všesokolský slet rozvířil atmosféru. Sokolové při něm demonstrovali svůj odpor proti nastupující diktatuře a toho komunisté obratně využili. Sekretariát ÚV KSČ označil slet za nezdařenou protistátní manifestaci a rozhodl o vylučování členů. Byl zmiňován nepřátelský postoj k režimu a kritizován nepřátelský postoj sokolů vůči novému prezidentovi Klementu Gottwaldovi, sovětské delegaci i vystupujícím zástupcům ROH a Dělnické tělovýchovné jednotě. Počinání komunistů bylo legalizováno zákonem č. 213/1948 Sb. ze dne 21. července 1948. Právně bylo postavení akčních výborů Národní fronty interpretováno jako institucionální vyjádření vůle lidu. Oběžník ÚAV NF č. 27 řady A ze dne 7. srpna 1948 rozváděl postup vyšetřování osob nově zřizovanými „komisemi pro otázky sokolské“.

Mezi další úkoly Akčních výborů také patřilo minimalizování nepokojů na pohřbu E. Beneše. Po něm začal stoupat tlak vybízející k urychlenému dokončení „očisty“ Sokola. Argumenty spějící k reorganizaci tělovýchovy od komunistů apelovaly na její sjednocení. V Československu tělovýchovu představoval Sokol, katolická sportovní organizace Orel (na Vysočině rovněž silně zastoupená) i jiné tělocvičné organizace a samostatné sportovní kluby. Od roku 1949 byla župní správa nahrazena okresními a krajskými výbory Sokola. Zákon č. 187/1949 Sb. o státní péči, o tělesnou výchovu a sport ze dne 14. července 1949 uznal Československou obec sokolskou jako jednotnou lidovou tělovýchovnou a sportovní organizaci provádějící tělesnou výchovu a sport. Přijetí zákona č. 71/1952 Sb. „o organizaci tělesné výchovy a sportu“ v prosinci 1952 znamenalo zrušení jednotné organizace Sokol a došlo k jejímu začlenění do sjednocené organizace „Československý svaz tělesné výchovy“.

V rámci očisty bylo vyloučeno více než 11 000 lidí a přes 1 500 činovníků bylo zbaveno funkcí. I Sokol v Jihlavě

9. IV. 1948
OBĚŽNÍK Č. 7

ČINNOST AKČNÍCH VÝBORŮ NF

VYDÁVÁ: GENERÁLNÍ SEKRETARIÁT ÚSTŘEDNÍHO AKČNÍHO VÝBORU NF
PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 5. TEL. Č. 269-51-55

Prohlášení o církevních a náboženských otázkách.

Předsednictvo ústředního akčního výboru Národní fronty zdůrazňuje, že svoboda náboženství a výkonování náboženských obřadů je jednou ze základních zásad našeho lidové demokratického režimu. Akční výbor Národní fronty musí pečovat o to, aby náboženská svoboda byla všude v plné míře uchována, a aby nerušený výkon náboženských obřadů byl zajištěn. Odsuzujeme samovolné zásahy do církevního školství a všechny akty, které by náboženskou svobodu mohly porušovat. Takové zásahy mohou být pouze výsledkem nepřemýšlenosti nebo dílem provokačních živlů, které chtějí nábožensky cítilé občany popuzet proti lidové demokratickému řádu. Akční výbory Národní fronty musí takovým zásahům čelit, a pokud se někdy vyskytnou, napravit je.

Se stejnou rozhodností je třeba odsoudit některé pokusy reakce o znepříjemnění některých kazatelů, kněžských úřadů i náboženského tisku k politickým vystoupením proti republice, proti vládě a lidové demokratickému režimu. Takovéto nedůstojné zjevy by poškodily především církev, která by je ve svých řadách trpěla. Pokud jde o přímo trestné činy, spadající pod pravomoc zákona, pokud jde o jurisdikci církví, žádáme akční výbory, jakož i členy náboženských obcí, aby se obraceli se svými stížnostmi a návrhy na generální sekretariát Ústředního akčního výboru Národní fronty.

Se zadosudčinným vřakem zjišťujeme, že všechny takové případy jsou pouze ojedinelé, a že převážná část kněží všech církví v rozhodujících dobách zaujala loyální stanovisko vůči vládě a postavila se po bok svých věřících proti rozvrátění reakci. Vidíme skutečnost, že v četných akčních výborech jsou kněží příjímají členy a aktivními spolupracovníky. Obrázcem Národní fronta si položí za úkol semknout ke spolupráci všechny kladné síly národa a věnuje do svých řad i církevní, instituce a žititele náboženské nebo církevní, pokud se chtějí podílet na budování republiky. Výrazem toho je, že v Ústředním akčním výboru Národní fronty jsou zastoupeni kněží a náboženská pracovníci církví katolické, československé, evangelické, pravoslavné a jiné. Pro stálé spojení s církvemi a náboženskými organizacemi se zřizuje při Ústředním akčním výboru NF komise pro náboženské a církevní otázky.

Obracíme se na všechny akční výbory, aby také ony v okruhu své působnosti navázaly spojení s církevními institucemi a žititeli, aby s nimi spolupracovaly při řešení budovatelských úkolů a aby pokračovaly, demokratická žititele církevní přivítaly k činnosti do příslušných orgánů Národní fronty. Při krajských akčních výborech bude obdobně jako v ústřední zřízené komise pro náboženské a církevní otázky.

Obracíme se na představitelů a kněze všech církví, aby se manifestacím způsobem přihlásili k budovatelskému programu obrázcem Národní fronty, aby podporovali vládu Klementa Gottwalda, která chce naplňovat myšlenky sociální spravedlnosti. Hlasťe se ke spolupráci s akčními výbory Národní fronty. Pomáhejte uskutčňovat bratřský poměr mezi občany, pomáhejte tmelit jednotu lidu a národa!

Ústřední akční výbor Národní fronty

Ant. Zápatocký, 18. III. 1948. Dr. Al. Čepička, gen. sekretář, předseda.

Očista v živnostenských podnicích.

Ústřední akční výbor Národní fronty žádá, aby všechny místní nebo okresní akční výbory Národní fronty, příp. místní, okresní nebo zemské nář. výbory, pokud činí zásahy do živnostenských podniků, jednaly vždy po předchozím dorozumění s příslušnou hospodářskou organizací, do které podnik podle druhu podnikání náleží. Tím bude zabráněno příp. hospodářským škodám, aniž by bylo zmařeno provedení důležitých očistů. 30. III. 1948.

Vyloučení z veřejného života.

Dne 14. března 1948 rozhodlo předsednictvo Ústředního akčního výboru Národní fronty, aby generální sekretariát vydal přesné pokyny o osobách, které mají být vyloučeny z veřejného a politického života.

Rozhodnutí bylo učiněno z těchto důvodů: Kolíkový vládní program z roku 1945, jakož i program Gottwaldovy vlády z roku 1946, jednomyslně přijaty celým národem, se zavázaly plnit všechny politické strany. Mnozí z těch, kdo se takto slavnostně zavázali, později věrolovně tento program opustili a dali se na cestu zrady. Náš lid byl pak nucen zbavit se zrádců a politiků dvojitě tváře, obrodit a upravit Národní frontu. Tito lidé, kteří tak dlouho jedním křikem a zrady zamořovali náš politický život, se nesmějí vrátit zpět do veřejných funkcí. Tan, její osobní nebo riziká stranické zájmy svedly do společné fronty s nepřáteli, nepříteli, usilujícími o rozbití naší republiky, ztratili morální právo spolupřezhodovat o osudech našeho státu. Čistota veřejného života nutno střežit jako oko v hlavě.

Ve veřejnosti se vyskytl oprávněný požadavek, aby očista byla prováděna podle jednotných hledisek.

Je třeba znovu zdůraznit, že při očistě našeho veřejného života nejde o mstu ani o politickou nebo hospodářskou perzekuci. Jde o bezpečnost a budoucnost republiky.

Generální sekretariát ÚAV-NF vydává proto tyto pokyny: Z veřejného a politického života bude podle usnesení akčního výboru vyloučen:

1. Kdo je odsouzen nebo proti komu jest vedeno trestní řízení podle zákona na ochranu republiky.
2. Kdo se provinil proti našemu lidové demokratickému řádu, to znamená veřejně hanobil vládu, vyvolal občanstvo k odporu vůči vládním usnesením, šířil nepravdivé zprávy, ilgační tiskoviny a organizoval hromadný poslech republiky nepřátelského cizího rozhlasu.
3. Kdo činně a vědomě urloval o hospodářský rozvrat, to znamená, veřejně vyvolal k nesplnění dodávek, ke snížení pracovní výkonnosti, kdo provozoval černý obchod, veřejně zrazoval občanstvo od úcty na dobrovolných pracovních brigádách nebo se dopustil sobotáře ve výrobě.
4. Kdo zneužil své veřejné nebo politické funkce k svému obohacení, přijímal úplatky.

Vyloučením z veřejného a politického života se rozumí, že osoba takto se provinivší nesmí být členem žádné politické strany ani odborové nebo jiné organizace ani žádného spolku. Nikdo však nesmí být vyloučen z veřejného života pro pouhou příslušnost k politické straně, pro své náboženské přesvědčení ani pro oprávněnou kritiku.

Svoboda smýšlení je jednou ze stěžejních zásad obrázcem Národní fronty. Zásah proti rozvrátěním a zrádcům má zabezpečit náš lidové-demokratický řád a tím chránit svobodu a nezávislost našeho lidu. 31. III. 1948.

Oslovy osvobození a vítězství.

V nadcházejících třech až do 9. května bude každé naše město, městečko i dílna prožívat radostnou vzpomínku na svoji chvíli osvobození, na den, kdy oddaly slavné Sovětské armády po strastiplných letech nacistické hrůzovlády přinesly na špič svých bodů nový svobodný život. Ústřední akční výbor Národní fronty schvaluje podněty jednotlivých akčních výborů, které již připravují oslavy dne osvobození města nebo obce.

Tyto podněty by měly nabýt všeobecného uplatnění a dny osvobození našich krajů by se měly stát manifestací věčného československo-sovětského spojení a měly by zejména přispět k rozmachu organizace, která si vzala za úkol myšlenku spojení s SSSR šířit a upevňovat.

V době únorové vládní krize se ukázalo, že ani více pro naši národní samostatnost tak nesporná, jako je přátelství s osvoboditelským Sovětským svazem, nezůstala ušetřena úkladů reakce. Vlastizrání reakcionářů ve spojení s novými Meichovany na západě a s hlásateli německé odvety chtěli otřást hlavní oporou bezpečnosti naší republiky.

Z toho vyplývá i nutnost, aby se stoupenici pevného československo-sovětského přátelství spojili v mocnou organizaci, aby aktivně vystoupili proti zrádcům, aby šířili pravdu o našem mocném spojení a pracovali pro vzájemné poznání a užší sblížení lidů Československa a národy Sovětského svazu. Vznikl tak právě ve slavných únorových dnech Svaz československo-sovětského přátelství. Ústřední akční výbor Národní fronty žádá všechny své orgány a složky, aby podporovaly Svaz československo-sovětského přátelství, aby připravovaly dny osvobození stály všude ve znamení hromadného vstupu do této organizace, jež vyjadřuje zásadu našeho lidu: Věrnost za věrnost.

Ústřední akční výbor Národní fronty. 5. IV. 1948.

Činnost akčních výborů NF, Archiv bezpečnostních složek, Vyšetřovací spis StB vedený k osobě: Barnáš, Václav (16.6.1928), signatura: V-1158 CB.

přestal existovat a jeho majetek byl zabaven. Jedna z nejmodernějších sokoloven v ČSR se stala ubytovnou zedníků a v roce 1952 sokolovna přešla do správy TJ Tatra, následně TJ Dynamo a TJ Modeta. Tradiční sokolské hodnoty jako demokracie, vlastenectví, výchova k občanství byly potlačeny. Rok 1968 nepřinesl očekávané změny a až bezprostředně po 17. listopadu 1989 začali sokolové usilovat o obnovu své organizace. František Bláha svůj mylný krok zřejmě později pochopil, když podepsal Chartu 77.

A jaké jsou vaše vzpomínky na tuto dobu? Pokud se o ně chcete podělit, napište prosím na adresu: teresa.urbar@seznam.cz, nebo kpohlova@sokol.eu. Radi přijedeme natočit i vaše vyprávění.

Literatura: Použité prameny z archivů: Státní okresní archiv Jihlava, Archiv bezpečnostních složek, Archiv České obce sokolské. Použitá literatura: Alois ŠIMKA, *Národnostně osvobozený boj na Jihlavsku*, Brno 1963; František BLÁHA, *Jak jsme začínali na Moravě*, in: Sokolský věstník, roč. XLIV /1946, č. 17; Ladislav VANĚK, *Počátky sokolského odboje*, in: Janeček, Oldřich (ed.): *Z počátků odboje 1938-1941*, Praha 1969; Karel ŠPLÍCHAL, *Tělovýchovné organizace v protifašistickém hnutí a odboji*, Praha 1981.

Těžkou ranou pro demokraticky smýšlející obyvatelstvo se v březnu 1948 stala smrt Jana Masaryka. Sokolové stáli u jeho rakve čestnou stráž.